

SLOVENSKI PRAVNIK.

Leto XXXIV. V Ljubljani, avgusta meseca 1920. Štev. 5—8.

O ujedinenju prava.

Ivan Kavčnik, predsednik viš. dež. sodišča v Ljubljani.

(Pismo poročilo na obč. zboru društva „Uzdruženja pravnikov kraljestva Srba, Hrvata i Slovenaca“ dne 26., 27. okt. 1919.)

Da bo potreba različna prava, ki obstajajo sedaj na teritoriju naše kraljevine na kak način ujediniti, o tem pri nas Slovencih nikdo ne dvomi.

V nastopnih vrsticah hočem izraziti svoje osebno mnenje o tem vprašanju.

Najprvo razlikujem posamične grupe prava, in to:

- 1.) materijalno kazensko pravo,
- 2.) materijalno civilno pravo,
- 3.) prometno pravo (trgovinsko, menično, radničko pravo i. t. d.),
- 4.) formalno kazensko pravo (kazenski postopki),
- 5.) formalno civilno pravo (civilni pravni red).

K posameznim grupam pripomnjam:

Ad 1.) Kaj bodi v kaki državi kaznivo, to določa državni interes. Ker smo ujedinjena država, bodo pri ujedinenju kazenskega prava odločevali kazensko - politični razlogi. Ujedinenje tega prava se bode torej moralo izvesti že iz državnih ozirrov. Tudi ne bod stvarnih zaprek, ako se bode hodilo pot kompromisa, n. pr. da se bode dejanje, ki sedaj v kaki pokrajini ni kaznivo, le iz važnih vzrokov izreklo za kaznivo, odnosno da se bode doslej kaznivo dejanje kot tako opustilo.

Ad 2.) Tu bodo morali biti merodavni postoječi socialni in familijarno - pravni odnošaji ter materijalno pravo, kakor se je do sedaj v posamičnih pokrajinah razvilo. Koliko je dosedanje pravo v kaki pokrajini reforme potrebno, to naj odločajo činitelji dotične pokrajine. N. pr. dedinsko pravo je v

Srbiji vse drugače urejeno, nego v avstrijskem zakonu. Ako in koliko hočejo Srbijani svoje dedinsko pravo premeniti (n. pr. glede na pravice ženskih naslednikov, ali na red dedovanja pri možkih osebah), to je njihova stvar. Ako premembe nočejo, potem ostane za nje merodavno dosedanje njihovo dedinsko pravo. Ako hočejo Dalmatinci sedaj tam veljajoče avstrijsko pravo, ki povsem ni nikdar odgovarjalo njihovim socialnim prilikam in njihovemu narodnemu pravu, preurediti in je prilagoditi vlastitim potrebam in lastnemu pravnemu čutu, naj to storijo po svoji uvidevnosti (n. pr. glede na kolonat, dedinsko pravo, družinske zadruge, koje pri njih faktično obstajajo, a niso, kakor v Srbiji in na Hrvatskem, z zakonom urejene)- Na nikak način pa se ne bode smelo kaki pokrajini ali kakemu plemenu oktroirati pravni institut, ki ne odgovarja njegovim socialnim razmeram, njegovemu pravnemu čutu in njegovim pravnim običajem. Svarilo naj nam bode v tem pogledu oktroiranje avstrijskega občega državlanskega zakonika v Dalmaciji leta 1816. Ta zakon, ki niti v stvarnem, niti v družinskem pravu ni najmanje odgovarjal prilikam tamošnjega naroda, je bil večni vir sukobom med njim in narodnim pravom, kojega se je ljudstvo držalo. Brezbrojno sporov se je rodilo iz tega sukoba. Popolnoma opravičen je izrek Bogišića: »da je nesrečen tisti dan, ko je bil v Dalmaciji uveden avstrijski obč. drž. zakonik.«

Iz tega rezumiram: Ujedinjenje materijalnega civilnega prava more biti le lokalno, t. j. da se v jednom zakoniku zbero vsi različni propisi, ki imajo veljati bodisi v obče za vse državljane, bodisi samo za posamezne pokrajine ali plemena.

Ad 3.) Prilike, ki se bodo vsled vkupnosti države razvile v prometu, bodo energično zahtevale ujedinjenje vsega prometnega prava. Razlike, ki obstajajo med avstrijskim trgovinskim zakonikom in trgovačkim zakonom srbijanskim ali hrvatskim, odnosno bosanskim, niso bistvene in nikakor ne takega značaja, ki bi zahteval kako separiranje. Po mojem mišljenju bo to delo najlažje in se ga moramo najprej lotiti.

Ad 4.) Avstrijski, hrvatski in bosanski kazenski postopniki med sabo nimajo bistvenih razlik. Prepreka bode le srbijanski kazenski postupnik, ki nima obtožnega oblastva in ki ima še formalno dokazno teorijo ter pismeno postopanje v obeh

višjih inštancah (apelacioni, kasacioni sud). Zbližanje bo možno doseči na enak način, kakor kažem nižje k točki 5.).

Ad 5.) Postopanje je na Hrvatskem še pismeno in kakor se čuje, hočejo tam uvesti avstrijski postupnik. V Bosni in Hercegovini je ustno na podstavi zakona, ki mu je bil podlaga takozvani Pražakov načrt iz leta 1882. Srbijanski gradj. postupnik ima na prvi instanci ustno in neposredno, na drugi in tretji instanci pa pismeno postopanje. Da se s tem izgubijo vse one koristi, katere daje pravdi neposredno postopanje na prvi instanci, ni dvoma. Za presojo vprašanja, kakšen postopek naj si ustvarimo, stojim jaz na nasprotnem stališču:

Pravdni postopek je le orodje, s katerim se vodi pravda. Je torej samo vprašanje priročnosti, kateri postopek naj izberemo ali si ga prikojimo. Katero postopanje je bolj pripravno, da se doseže pravdni smoter: »izvedeti resnico v pravdi, pravdo kolikor mogoče brzo in ceneno končati«, tisto izberimo.

Da pa se moremo uveriti, katero orodje je pripravneje, v to treba predvsem, da preskusimo vsa orodja, ki prihajajo v poštev. V tej smeri pa predlagam:

Posljite v Slovenijo ali Dalmacijo srbijanske, hrvatske in bosanske sodnike in odvetnike, da praktično preizkusijo avstrijski civilni pravdni postopek, ki je priznано najboljši. Slovenski in dalmatinski sodniki ali odvetniki pa naj idejo v Srbijo in Bosno, da spoznajo tamošnje postopke. Osnuje naj se znanstveni centralni organ — društvo »Udruženje pravnika Srba, Hrvata i Slovenaca« bi bilo v prvem redu v to poklicano — v kojem bi odposlanci priobčevali svoja opažanja. Na ta način bi se polagoma pojmi izčistili in mogla bi se početi kodifikacija.

Tako proučavanje na licu mesta bode zlasti srbijanskim pravnikom dalo priliko, da si stvorijo svoje mišljenje o »posameznih sodnikih« (sudac poedinac) i o okrajnih sodiščih (kotarski sudovi), katerim institucijam, kakor kaže srbski ustroj sodišč, sedaj niso skloni, dočim je pri nas okrajno sodišče in sodnik poedinec stožer sodstva in se je v zadnjem času celó razširil delokrog sodnikov poedincev pri zbornih (kolegiatnih) sodiščih od vsote 2500 K na 10.000 K. —

Ta način postopanja v ujedinjevanju prava sicer ne daje pričakovati pozitivnih rezultatov že v bližnjem času. Ima pa to

prednost, da bo kodifikacija temeljiteja, nego bi bila, ako se dela lotimo že sedaj. Za medsebojno proučevanje prava pa je poleg navedenega sredstva na razpolago še drugo. Ustanovi naj se takoj skupno Vrhovno sodišče za celo državo in naj se senati (oddeljenja) mešajo, tako da bo n. pr. za srbijanske posle član dotičnih senatov po eden ali dva sodnika iz Slovenije ali Dalmacije, odnosno iz Banovine, Bosne, Hercegovine; člani senatov za posle iz Slovenije in Dalmacije sodniki iz Srbije, Banovine, Erceg. Bosne i. t. d. Na ta način se bodo z mesta, koje nudi najboljši in najdalekosežnejši pregled preko vseh v državi obstoječih zakonov, najtočneje spoznale vrline ali manjkavosti enega ali drugega zakona in se takó empiričnim potom ugotovili elementi in smeri zblizanja in ujedinjenja.

Slovensko pravo.

Dr. France Goršič.

V razpravi »Sledovi slovenskega prava« (Letopis Matice Slovenske 1883, str. 82) je prišel B a b n i k do zaključka, da je zasebno slovensko pravo še nekaj veljalo, dokler je moči in veljave imelo običajno pravo. Narodnega prava je bilo Slovencem treba, da bi se bili uspešno razvili, toda dali so mu tuje, rimsko z nemškim pomešano pravo, čeprav je bil razvoj naroda drugačen kakor pri Rimljanih in Nemcih. Drugačne so bile potrebe za združno hišo in za središča, kjer se je pravo razvijalo. svojo s t a r o p r a v d o, pa so ga končno vsaj toliko popolnoma. Ko so jim vrivali to tuje pravo, so Slovenci z mečem hranili izgubili, da se sodbe na slovensko pravo niso več ozirale. Ohranili so svoje pravo poslej le v svojem čutenju, v svojih prisloviceh itd., tam pa premnogo, in zbirati da velja ostanke, ki so še, da še ti ne pominejo. Kar bi dali preiskovavci pravne zgodovine, to naj bi služilo za podporo nabiravcem narodnih pravnih običajev.

S tem je bila utrta pot za več ko 30 let. Geslo je bilo, da se moramo za osnutev naše zgodovine prava mnogo več nade-